

La rasa', el contundent artefacte literari

d'Andrei Platónov

Llegir en cas d'incendi / Manel Haro

Entre 1929 i 1930 és quan Andrei Platónov (1899-1951) escriu *La rasa*, novel·la curta durant molts anys impossible de trobar al nostre país (hi havia una edició exhaurida en castellà), que ara acaba de publicar en català Edicions de 1984 amb impecable traducció de Miquel Cabal. *La rasa* ens explica la història d'una gran frustració, la d'un grup de personatges contractats per a construir un gran edifici que ha de ser la casa col·lectiva dels treballadors soviètics. Són homes convençuts que amb la seva tasca ajuden a aixecar el gran Estat socialista de Józef Stalin i no passen pena per dedicar-hi tots els seus esforços, perdent hores de son i portant els seus cossos al límit. Però un d'ells, el darrer que s'incorpora, és Vósxev, un home que ha estat acomiadat de la seva anterior feina per pensar massa en horari laboral, cosa que l'ha debilitat per poder assumir les seves obligacions: "la carta d'acomiadament deia que l'apartaven de la producció perquè li havia augmentat la feblesa i perquè s'aturava a rumiar enmig del ritme general de la feina".

Vósxev, protagonista de la primera part del llibre, se sent fora de lloc allà on va. Perdent la feina, deixa de ser algú: no sap on anar, ni on dormir, ni què ha de fer a partir del dia següent, perquè al ser despatxat, ha quedat exclòs del gran projecte socialista. És el car preu d'haver pensat quan no toca. Però els dubtes de Vósxev van molt més enllà d'una qüestió política i apunten a qüestions existencials, angoixes d'un home que no té clar quin és el paper que ha de jugar en la societat i en la vida: "Vósxev jeia amb una tensió seca a la consciència, sense saber si era útil al món o bé si tot podia funcionar perfectament sense ell". Hem de tenir en compte, però, que per a aquests treballadors, no hi ha més vida que el socialisme: la realitat i la societat que coneixen és socialista i, per tant, la seva felicitat, la seva existència, està lligada necessàriament a l'Estat. "Aquest gos està trist. Només viu perquè va néixer, igual que jo", expressa el protagonista al començament de la novel·la. Qualsevol d'aquests personatges viuen perquè han nascut i perquè el sistema els manté ocupats dintre d'un futur comú. Però Vósxev, perdut en tot moment, va més enllà i no es deixa entabanar: "l'home construeix un edifici, però es destrueix a ell mateix". És a dir, mor l'individu en favor del col·lectiu. En un esborrany d'altres dels seus treballs, l'autor deixava escrit també: "l'home, en el seu esforç per transformar el món, ha oblidat transformar-se paral·lelament a si mateix. Per això la gran ciència no ha estat profitosa per a l'home, no ha contribuït a la seva salvació, sinó a la seva perdició".

Al 1928, un any abans que Platónov es posés a escriure *La rasa*, Stalin liquidava la Nova Política Econòmica (NEP) de Lenin i arrencava nous models econòmics i industrials, entre els quals estava el seu pla de col·lectivització, que consistia a convertir les terres que eren propietat privada dels agricultors (kulaks) en granges d'explotació estatal (kolkhoz) per tal d'incrementar la producció d'aliments i matèries primeres i reduir els preus. Però el 80% de la societat soviètica vivia en zones rurals i molts propietaris es van negar a cedir sense oposar resistència. Aquests camperols significaven per a l'Estat l'estancament de l'economia soviètica, eren els que es negaven a formar part dels kolkhoz i, per tant, havien de ser esborrats. El mateix Stalin va proclamar al 1929 que els kulaks havien de ser eliminats com a classe i, de fet, al 1933 la gran majoria de terrenys ja havien estat col·lectivitzats. És en aquest context en el qual té lloc la

segona part de la novel·la, quan els treballadors decideixen sortir de la rasa per tal d'enfrontar-se als kulaks i sotmetre'ls a la seva fúria.

Andrei Platónov va ser un dels escriptors de la Unió Soviètica més prohibits

En aquesta segona part, el simbolisme de la figura de Vósxev contrasta amb la d'altres personatges, com una nena òrfena que han decidit adoptar per tal que encarni la joventut i el futur de l'Estat socialista o un ós humanitzat que era el símbol de la Unió Soviètica i que en la novel·la lluita al costat dels treballadors contra els kulaks. Però segurament l'element més carregat de simbolisme en *La rasa* és el propi llenguatge. Platónov sabia servir-se de tot el material socialista per tal de retratar aquesta gran utopia i no pas per a caricaturitzar-la. Gràcies al llenguatge, els seus textos eren en molts casos d'una finíssima i àcida ironia que, per una banda, semblava enaltir el projecte socialista, però per l'altra, el deixava en evidència. Al pròleg que Joseph Brodsky va escriure per a l'edició russa de 1973, deia que Platónov "escrivia en el llenguatge d'aquesta utopia, en la llengua de la seva època, i cap altra forma de ser determina tant la consciència com ho fa el llenguatge". I afegia: "Platónov es va sotmetre, ell mateix, a la llengua de la seva època, ja que va veure en ella tals abismes que, un cop intuïts, ja no va poder lliscar per la superfície literària i dedicar-se a melindroses trames argumentals, invencions tipogràfiques o filigranes estilístiques".

Certament en Platónov no hi ha filigranes estilístiques, però sí que hi ha una estètica. La seva literatura és tan despullada, tan en concomitància amb la llengua de la seva època, que això la fa difícil de traduir. "Platónov és intraduïble", deia Brodsky. Durant un temps, també va ser impubliable. *Txevengur*, la seva anterior novel·la, va estar prohibida durant més de mig segle (va rebre la negativa oficial de ser publicada quan ja estava impresa) i, de fet, ell mateix va ser un dels escriptors més prohibits de la URSS i alhora un dels més lliures en el seu art, tal com afirma Natalia Kornienko al pròleg de *La patria de la electricidad y otros relatos* (Galaxia Gutenberg). De res van servir les seves cartes reconeixent els seus errors (les seves obres eren acusades de ser contrarevolucionàries), perquè ni tan sols a l'hora de demanar disculpes, podia deixar de banda la seva ironia, cosa que no passava desapercibuda alsensors. Com recull Kornienko, ni les seves missives a Stalin i Màxim Gorki (escriptor fidelíssim al règim) van obtenir resposta. Ni tampoc quan li va preguntar a aquest darrer: "Podré jo ser un escriptor soviètic o això és quelcom objectivament impossible?".

Tot i que Gorki va descobrir la qualitat de Platónov, considerava que els seus personatges eren indignes de la literatura soviètica. Com va apuntar Romain Rolland, Gorki havia començat a creure “en una Rússia faraònica en la qual el poble construeix cantant las seves piràmides”, just el que Platónov criticava en els seus escrits i retratava (sempre amb una doble intenció) en la seva novel·la *La rasa*. Després del cop que li va suposar la prohibició de *Txevengur*, Platónov ja no es va atrevir a enviar a cap editorial aquesta següent obra. Es pregunta Frank Westerman al seu assaig *Ingenieros del alma* (Siruela): “¿Quin editor s’atreviria a publicar un llibre en el qual, en una cacofonia d’argot soviètic, els personatges no fan més que excavar un profund pou?”. I és que Platónov coneixia a la perfecció la realitat sobre la qual parlava: ell mateix havia visitat diversos kolkhozs, havia demanat millores per als camperols russos, havia lluitat activament contra els abusos, però sense deixar de creure en el projecte socialista i aquí és on radica el *perill* d’aquest escriptor. Diu Westerman: “el que fa és portar a col·lació el seu jo literari amb l’objectiu de lliurar el socialisme d’un fatal perdicció”. Platónov, doncs, hi creia, però no d’aquella manera. Apunta Ricard San Vicente al pròleg de *La excavación, Dzhán y otros* (Círculo de Lectores): “De fet, ens trobem davant del pitjor enemic que podria engendrar el poder soviètic, davant d’un home que creia fanàtica i desesperadament en ell, que devia creure, que no podia no creure en un futur de felicitat, en la felicitat”.

Platónov no va tenir sort i “moriria, gairebé desconegut, el 1951, minat per l’alcohol, la misèria i la tuberculosi. La seva obra només es publicarà parcialment, molt després de la seva mort, després d’haver estat mutilada, deformada, denigrada” (Annie Epelboin). Val la pena, doncs, apropar-se a aquest gegant de la narrativa russa, maltractat, oblidat i incomprensiblement desapercebut encara. Que Edicions de 1984 hagi publicat en català *Txevengur* i *La rasa* no només serveix per a reivindicar l’obra de Platónov, sinó també per a fer més gran la nostra llengua. Quina meravellosa coincidència.

Manel Haro